

LISELERDE KARS'IN TARİHİ VE EDEBİ YÖNÜNÜN ELE ALINMASI*

Dr. Öğr. Üye. Arzu BOY**

Dr. Öğr. Üye. Sibel Sadi YILMAZ***

Doç.Dr. Gökay DURMUŞ****

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; Kars merkezde bulunan lise öğrencilerine Kars tarihi ve edebiyatı hakkında bilgi vermek, öğrencilerin, buldukları coğrafyanın tarihi ve edebi özellikleri bakımından bilinçlenmelerine katkı sağlayarak Kars tarih ve edebiyatına olan ilgi düzeylerini artırmaktır. Çalışmada verilerin toplanması ve analizinde nicel ve nitel yöntemlerin aynı anda kullanıldığı karma yöntem (mixed method) kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme amaca uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleme grubunu Kars merkezde bulunan üç farklı lisede öğrenim gören 164 lise ikinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak; çoktan seçmeli 26 sorudan oluşan başarı testi (ön test ve son test), iki adet açık uçlu soru (uygulama öncesi ve sonrası), üç maddeden oluşan açık uçlu görüş formu /ilgi düzeyi belirleme formu (uygulama öncesinde ve sonrasında) kullanılmıştır. Uygulama hakkında öğrencilerin görüşlerini belirlemek için uygulama sonrasında dört sorudan oluşan öğrenci görüş formu kullanılmıştır. Başarı testinden elde edilen verilerin analizi SPSS 20 programı, diğer nitel verilerin ise betimsel ve içerik analizi ile yapılmıştır. Başarı testinden elde edilen verilerin analizinde (paired sample t testi) öğrencilerin başarılarında son test lehine anlamlı fark tespit edilmiştir. Nitel verilerin analizinde ise uygulamanın öğrenciler üzerinde olumlu duygu ve düşünceler oluşturduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak YÖK ve MEB işbirliği ile üniversitelerdeki öğretim üyeleri /elemanlarının bilgilerini ve tecrübelerini orta öğretim öğrencileri ile paylaşımlarının, orta öğretim öğrencilerini bilişsel ve duyuşsal alanda olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kars, tarih bilinci, edebi bilinç, genç nesil, tarih ve edebiyat eğitimi.

DISCUSSION OF KARS IN TERMS OF HISTORY AND LITERATURE IN HIGH SCHOOLS

ABSTRACT

The purpose of this study is to give information about the history and literature of Kars to high school students located in the center of Kars, to raise their awareness in terms of the historical and literary features of their geography where they are located in and to increase their level of interest in Kars history and literature. In this study, mixed method in which quantitative and qualitative methods are included in collecting and analysing the data was used. The sample group of the study consisted of 164 grade 2 high school students studying at three different high schools in Kars. As a means of data collection, a multiple-choice 26-point achievement test (pre-test and post-test), two open-ended questions (pre-and post-application), an open-ended feedback form/Interest Determination Form consisting of three items (pre-and post-application)

* Bu çalışma Kafkas Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 2017-EB-54 numaralı, "Kars'ın Tarihi ve Edebi Yönünün Lise II. Sınıf Öğrencilerine Kavratılması" isimli projeden meydana getirilmiştir.

** Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, arzunar@hotmail.com, Orcid No: 0000 0001 7611 7975

*** Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi ABD, sibelsadi@hotmail.com, Orcid No: 0000-0001-7034-4472

**** Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, gokaydurmus36@hotmail.com, Orcid No: 0000 0002 8602 1130

were used. After the application, a student feedback form consisting of four questions was used to determine the students' opinions after the practice. The data obtained from the achievement test were analyzed by SPSS 20 program and the other qualitative data have descriptive and content analysis. In the analysis of the data obtained from the achievement test (paired-sample t test), a significant difference was determined in favor of the last test in the achievement of the students. It was determined in the analysis of the qualitative data that the application created positive emotions and thoughts on the students. As a result, it can be said that sharing the knowledge and experiences of the faculty members/staff in the universities with the students in cooperation with the YÖK and MEB may cognitively and affectively affect secondary school students in a positive way.

Keywords: Kars, historical consciousness, literal consciousness, young generation, history and literature education.

GİRİŞ

Ülkemizde liselerde tarih ve edebiyat eğitimi söz konusu olmakla birlikte yerel veya bölgesel incelemeler yapılmamaktadır. Bu durum köklü ve edebi zenginliğe sahip olan Kars ili özelinde de geçerlidir. Ortaöğretim çağında zihinleri açık olan gençler için bu durum dezavantajdır. Örneğin Kars, Cumhuriyet'in ilanından önce Anadolu'da ilk hükûmetin kurulduğu bir yer olması açısından da ayrı bir öneme sahiptir, fakat bu tarihsel gerçek ortaöğretim öğrencileri tarafından bilinmemektedir. Geçmişini bilmeyen milletler, geleceğine yön veremeyeceği için özellikle genç nesillerin bu bilinçle hareket etmesini sağlamak amacıyla bu çalışma yürütülmüştür. Kars'ın tarihi zenginliği edebiyata yansımış, tarih ve edebiyat birbirinden ayrılması imkânsız disiplinler haline dönüşmüştür. Bu bağlamda ayrılmaz bütün oluşturan Kars tarihi ve edebiyatı genç nesillere birlikte aktararak, genç dimağların bilinçlenmesine katkı sağlayabilir. Çalışmada daha bilinçli bir dünyada yaşamak için, insanın önce kendi çevresinin argümanlarından yola çıkması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Kars tarihine ve edebiyatına duyarlı, bilinç sahibi, farkındalık düzeyi yüksek, sorumluluk sahibi kişilerin yetişmesine zemin hazırlamak, lise öğrencilerinin tarih ve edebi farkındalıklarını artırmak, geleceğe öz güvenli adımlarla yürümelerini sağlamak, ulaşılmak istenen sonuçlar arasındadır.

Tarih geçmişteki insanların neler yaptıklarını yer ve zaman göstererek neden sonuç ilişkisi içerisinde, belgeler ışığında objektif olarak incelendiği bir bilim dalıdır. Edebiyat ise kişinin duygu ve düşüncelerinin kendine özgü bir dil kullanılarak estetik kurallar çerçevesinde yazılı ve sözlü olarak dile getirilmesidir. Bir başka ifadeyle kişinin başından geçen olayların, görüp düşündüklerinin hissettiklerinin kaleme alınmasıdır. Anadolu, çok köklü bir tarihe sahiptir. Bu köklü tarih içerisinde Kars şehri ayrı bir yere sahiptir. Kars'ın sınır şehri olması, hem Osmanlı Dönemi'nde hem de Rus işgali altında kaldığı dönemde, akabinde Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Anadolu'nun diğer şehirlerinden farklı kılan özelliklere sahip olmasını sağlamıştır. Fakat şehir kimi zamanda bu durumun dezavantajlarını yaşamıştır.

Mekân hem doğumun hem de ölümün gerçekleştiği yer olarak ayrı bir mana taşımaktadır. Mekânlar kişilerin geçirdiği tarihi serüveni ve zamansallık içerisinde yaşamının nasıl değiştiğini göstermektedir. Mekân bir ruh barındırır ve bu ruh ayakta durduğu müddetçe içinden gelip geçenlere aktarır. İnsanın bir mekâna bağlı olması, bir

mekânda doğması başka bir mekâna göçmesi onun mekânsız kalamayacağını gösterir. Dolayısıyla insanın dünyaya bağlanma yöntemlerinden biri olan edebiyatın, mekân kavramından soyutlanması mümkün değildir. Kars şehri ise kültürel zenginliği, tarihsel süreç ve dönüşümleri, coğrafyası ile şehre içkin olan ve olmayan birçok sanatkarın ilgisini çekmiştir. Bu açıdan çalışma Kars'ın edebi zenginliğini ve ulusal edebiyat içindeki konumunu görmek, daha bilinçli genç nesiller yetişmesi için atılmış bir adımdır.

Bu bağlamda Kars'ın tarihi ve edebi yönü şeklindeki çift yönlü eğitimin amacı, genç nesiller vesilesiyle toplumda tarihi ve edebi bir bilinç oluşturmaktır.

Tarihin en önemli özelliği olaylardan hareketle insanlara büyük tecrübeler kazandırmasıdır. Tarih şuuru milletin hafızası gibidir. Hafıza nasıl fert olarak insanların geçmişte yaşadığı olaylardan ibret çıkararak geleceği tayininde önemli bir rol oynuyorsa, milletler için de durum aynıdır. Milletler de gelecek için hal ve hareketlerini tarih denen hafızada yatan tecrübelerle dayanarak tayin ederler (Dönmez, Yazıcı, 2008). Bireylerin tarihini bilmesi kendini bilmesidir (Özçelik, 2001). Bu sebepten eski çağlardan günümüze çeşitli medeniyetlere beşiklik etmiş olan Kars'ın tarihi bilinmelidir (Solmaz, 2000).

Kars, MÖ. IV. ve I. asırlarda sırasıyla Hurrilere, Hititlere, Friglere Urartulara ev sahipliği yapmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982:4487) Anadolu'nun doğudaki kapısı olan Kars, dönüm noktası olarak görülen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşına Kadar Selçuklu, Saltuklu, Moğol, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safavi Devletleri arasında sürekli el değiştirmiştir. Paha biçilmez bir değere sahiptir. Bu değer genç nesil tarafından bilinmesi tarih öğretimi adına önemli bir adımdır. Bölgedeki bir inanışa göre Nuh Tufanından sonra kuru topraklar üzerine kurulan ilk şehir olma özelliği gösterir (Kırzioğlu, 1953) Ayrıca sürekli savaş sahnesi olan Kars, Kanuni Dönemi'nde Amasya Antlaşması (1555) ile Osmanlı Devletine bağlanmıştır (Aydın, 1998). Ardından 1639'da Safavi ve Osmanlı Devleti arasında yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşması ile Kars sınır oldu (Kırzioğlu, 1953). Bu antlaşma sonucunda Safavilerle on altı yıldır devam eden savaş sona erdi. 1828'de Prut Irmağını aşan Ruslar Kars'ı ele geçirdiler. Kars yağma ve talan edildi (Kırzioğlu, 1953). 1829 Edirne Antlaşmasıyla Rusya Kars'tan çekilmiştir (Sabri, 1918). 1855'te Rusya ile yapılan Kırım Savaşı, Paris Antlaşmasıyla sona erdi. Bu anlaşma ile Kars, Osmanlı Devletine verildi. 1828, 1855 Osmanlı Rus Savaşlarının ardından Rusya 1877'de harekete geçti (Karal, 1995). Savaş sonunda Osmanlı Devleti yenilgi alarak, barış istedi (Kurat, 2011; Dayı, 1997). Savaşın ardından imzalanan Berlin Antlaşmasıyla Kars, savaş tazminatı olarak Rusya'ya verildi (Karal, 1995). Bu anlaşmanın ardından Kars, kırk yıl süre ile Rus esaretinde kaldı. Bu süre zarfında Türk halkı üzerinde büyük bir baskı uygulandı. Bu baskılar bölgedeki Türk halkını yıldırılmayarak mücadeleye sevk etti. Bu mücadelenin boyutları genç nesle anlatılarak zihinlerinde kıymet algısı oluşturulacaktır.

1914'te başlayan I. Dünya Savaşı 1917'de Rusya'da ihtilalin çıkmasıyla Rusya'nın aleyhine döndü (Yalçın, Akbiyık, Akbulut, Balcıoğlu, Köstüklü, Süslü, Turan, Eraslan, Tural, 2000). İhtilal sebebiyle 18 Aralık 1917'de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Erzincan Mütarekesi imzalandı. 3 Mart 1918'de de Brest Litovsk Antlaşması yapıldı (Kılıç, 1996). Bu antlaşmaya göre Kars Ardahan ve Batum'da asker tahliyesi ardından da halk oylaması yapılacaktı (Karabekir, 1990) Bu esnada devam eden

Ermeni Mezalimine bir son vermek amacıyla Türk ordusu ileri harekete geçerek 5 Nisan'da Sarıkamış, 25 Nisan 'da Kars'ı ele geçirdi (Kılıç, 1996). Doğudaki hareket başarıyla sonuçlanırken 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandı. Bu mütarekenin on birinci maddesine göre Türk birlikleri 1914 sınırına geri çekildi (Sorgun,1998). Bölgedeki Türk yönetiminin sona ermesiyle Bölgeyi Ermeni ve Gürcülere kaptırmamak maksadıyla Türk halkı tarafından milli teşkilatlanma sürecine gidildi. 5 Kasım 1918'de Kars Milli İslam Şurası kuruldu. Kars Milli İslam Şurası, halkı bilinçlendirmek maksadıyla çeşitli siyasi faaliyetlerde bulundu. Bunlar; I.II. III. Kars Kongreleri'dir. III. Kars Kongresi'nde Anadolu'nun ilk Cumhuriyeti olan Cenûb-i Garbi Kafkas Hükümeti Kars merkezde kuruldu. Bu hükümetin önemi çok büyüktür. Ömrü kısa sürmesine rağmen hükümet halkın bilinçlenmesi ve birlik beraberlik adına oldukça büyük mücadele örneği sergilemiştir (Dayı, 1997). Bilhassa çok az kişinin bilgi sahibi olduğu Anadolu'nun ilk hükümeti hakkında genç neslin bilinçlendirilmesi tarihçilik adına şehre büyük fayda sağlayacaktır. Cenûb-i Garbi Kafkas Hükümeti, 13 Nisan 1919'da İngilizler tarafından ortadan kaldırılmasıyla birlikte, Ermeni saldırıları arttı. Saldırıların artmasıyla birlikte 28 Eylül 1920'de saldırılara karşılık verildi. Türk ordusunun ileri harekâtıyla birlikte 28 Eylülde Sarıkamış, 30 Ekim 1920'de Kars ele geçirildi (Avcı, 1994) Kars'ı ele geçiren Türk ordusu Gümrü'ye kadar ilerledi. 3 Aralık 1920'de Ermenilerle Gümrü Antlaşması yapıldı. Bu antlaşmada Kars, Sarıkamış, Kağızman, Kulp ve Iğdır tekrar Anadolu toprağı haline geldi. 13 Ekim 1921'de imzalanan Kars Antlaşması yapılarak Doğu sınırları bugünkü son şeklini aldı.

Kars'ın edebi ve tarihi yönü şeklinde iki ayağı olan çalışmanın odaklandığı ikinci disiplin edebiyattır. Edebiyat, vasıta olarak dili kullandığı için sosyal bir kurumdur. Edebiyat hayatın temsilcisidir. Edebiyatın birtakım sosyal realiteler nedeniyle oluşması bunun kanıtıdır. Örneğin ilkel toplumlarda şiir, dini merasimler, büyü gibi gerekliliklerden doğmuştur (Wellek, Warren, 2005) Edebiyat, yazınsal metinler aracılığıyla hayatı yenilemeyi planlamayı sağlar. Böylece insan edebiyat aracılığıyla yaşama karşı duyarlı hale gelir (Çelik, 2011). Edebiyat eserleri insana özgü değerleri, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği yaşam şekillerini sergilemeleri bakımından insan için daima ilgi çekici olmuştur (Kavcar,1982).

Edebiyat ve eğitim ise aralarında sıkı bir bağın olduğu iki ayrı alandır. Her ikisinde de insanoğlunun dünyada nasıl daha iyi bir yaşam sürebileceğine dair tespitler söz konusudur (Kavcar,1982). Bu noktada, insanoğlunun kendisini çevreleyen geniş ve dar mekânlardan soyutlanması mümkün değildir. Burada geniş mekân evrene, dar mekân içinde bulunan özel mekâna vurgu yapmaktadır. Mekân uygarlığın vitrinidir. İnsanlığın gelişim ve uygarlaşma serüveni mekân ile izlenebilir. Dolayısıyla mekân maddi ve manevi değerlerin bileşimidir (Tekin, 2002) Bu nedenle evrenin ve düzeninin devamı için kilit rolü oynayacak çocukların ve genç nesillerin geniş ve dar mekânlar konusunda bilinç sahibi olmaları gerekir. Bu bilinç, söz konusu kesimin önce milli hisler edinmesine, örneğin köyünü, şehrini ülkesini sevmesine neden oluşuyla onları hayata bağlar. Yaşadığı topluma sıkı bağlarla bağlanan kişiler için bir sonraki aşama, bütün dünya için yararlı olmaya çalışmak düşüncesidir. Dolayısıyla mekâna ve zamana bağlılık, kişileri her açıdan daha doyurucu yaşamlar sürmeye sevk eder.

Kars ilinin hedef seçilen gençleri ise şehirlerinin edebi zenginliğinin farkına varınca taşrada yaşıyor olmanın yarattığı eksiklik duygusundan kurtulabileceklerdir.

Çünkü edebiyat insanı ve taşrayı birlikte keşfeder (Karpaz,2011) Örneğin Kars, aşıklık geleneği açısından, ülkede hatırı sayılır bir konumun sahibidir. Ayrıca geleneğin gelecek nesillere aktarılması hususunda da önemli bir merkezdir (Öncül, 2011). Ayrıca tarihsel süreç içinde Rus ve Ermeniler tarafından şehirde uygulanan zulüm ve kurtuluş mücadeleleri de edebiyatta karşılığını bol miktarda bulmuştur (Kırzioğlu, 1958). Bu noktada Sarıkamış Harekâtı, hem halk şairlerinin hem çağdaş şair ve yazarların sıkça işlediği bir malzeme olmuştur. İsmail Bilgin'in Sarıkamış- Beyaz Hüzün başlıklı eseri, akla gelen ilk örneklerdendir (Bilgin, 2012). Çağdaş edebiyatçılarımızdan Atal Behramoğlu, Cemal Süreya gibi isimlerin de Kars'ı konu aldıkları şiirleri vardır (Süreya,2007). Füzuzan'ın Kırk Yedi'liler başlıklı romanındaki baş kahramanlardan Haydar ise Karanlı bir köy çocuğu olup ülkesinin ekonomik sorunlarıyla ilgili önemli ön görülerin sahibidir (Füzuzan, 2002).

Sayılan örneklerin dışında Kars'ın Türkiye kamuoyunda popülaritesini artıran eser Orhan Pamuk'un Kar başlıklı romanıdır. Her ne kadar yazar Kars'a, dolayısıyla taşraya ve taşralıya dışarıdan gözlerle bakmışsa da Karanlılar bu eseri, "reklamın iyi kötüsü olmaz" sloganıyla benimsemişlerdir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada Kars merkezde bulunan liselerde şehrin ulusal kültür içindeki konumu yerli ve yabancı literatürden faydalanılarak gösterilmeye çalışılmıştır. Kültür kavramının bileşenleri arasında tarih ve edebiyatın özel önem taşıdığı gerçeğinden hareketle, Kars tarih ve edebiyatı hakkında öğrencilere bilgi verilmesi ve öğrencilerin ilgi düzeylerinin artırılması amaçlanmıştır. Böylelikle genç nesillerin tarih ve edebiyat kavramlarına bağlılık duymaları ve bu kavramlar hakkında gençlerde farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada verilerin toplanması ve analizinde nicel ve nitel yöntemlerin aynı anda kullanıldığı karma yöntem (mixed method) desenlerinden olan çeşitleme (triangulation) deseni kullanılmıştır. Çeşitleme deseninde, araştırma durumunu (problemini) en iyi şekilde anlayabilmek için aynı konuda, farklı fakat birbirini tamamlayıcı veri toplama araçları kullanılır (Creswell, Clark, 2007) .

Çalışmanın Katılımcıları

Araştırmanın örnekleme amaca uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleme grubunu Kars merkezde bulunan üç farklı lisede öğrenim gören 164 lise ikinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Amaçsal örnekleme, seçkisiz olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır. Amaçsal örneklemede çalışmanın amacına uygun olarak bilgi açısından zengin durumlar seçilmektedir (Büyükoztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2016).

Uygulama Süreci

Tablo 1. Çalışmanın uygulama Süreci

Uygulama	Öncesi	Uygulamada	veri toplama araçları ve analizlerine katkı
Pilot Çalışma		sağlayabilmesi için;	Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği ve Sosyal

	Bilgiler Öğretmenliği bölümü öğrencileri ile pilot çalışma yürütüldü. Pilot çalışma sonunda veri toplama araçları hazırlandı.
	Kars tarihi ve Kars edebiyatı hakkında kitapçık hazırlandı.
	Kars tarihi ve edebiyatı içerikli 26 sorudan oluşan başarı testi hazırlandı.
Uygulama Öncesi (Dört hafta)	Öğrencilerin Kars tarihi ve edebiyatı hakkındaki bilgilerini yazacakları iki adet açık uçlu soru belirlendi.
	Öğrencilerin Kars'ın tarihi ve edebiyatına yönelik ilgilerini belirlemek için üç sorudan oluşan görüşme formu hazırlandı.
	Uygulama sonrasında, öğrencilerin uygulama hakkındaki görüşlerini belirlemek için dört sorudan oluşan öğrenci görüş formu hazırlandı.
Uygulama (Üç hafta)	Araştırmacılar Kars'ın tarihi ve edebi yönü hakkında öğrencilere sunum yaptılar.
Uygulama Sonrası (Üç hafta)	Uygulama öncesi ve sonrası toplanan nitel ve nicel verilerin analizi yapıldı.

Veri Toplama Araçları

Nicel Veri toplama Araçları

Çalışmada nicel veri toplama aracı olarak uygulama öncesi ve sonrasında kullanılan 26 çoktan seçmeli sorudan oluşan **başarı testi** kullanılmıştır.

1- Başarı Testi: Uygulama öncesinde yürütücü ve araştırmacılar tarafından, "Kars'ın Tarihi ve Edebi Yönünün Lise İkinci Sınıf Öğrencilerine Kavratılması" konusunun pilot çalışması Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğrenciler ile yürütülmüştür. Öğretim süreci sonunda lisans öğrencilerinin görüşleri, literatür taraması ve üç alan uzmanının görüşleri doğrultusunda asıl çalışmada kullanılacak olan başarı testinin maddeleri tüm alt konu başlıklarını içerecek şekilde belirlenmiştir. 26 madde/sorudan oluşan başarı testi uygulama öncesinde ve sonrasında kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan başarı testinden elde edilen güvenilirlik analiz sonucu, madde güçlük indeksi ve madde ayırt edicilik indeksi ile ilgili veriler aşağıda belirtilmiştir.

a) Başarı testinin KR-20 Güvenirlik analizi sonucu:

Başarı testlerinde, çoktan seçmeli test sorularına verilen doğru cevaplar için 1, yanlış cevaplar ve boş bırakılan sorular için 0 verilerek değerlendirilmeler yapılmaktadır. Çoktan seçmeli başarı testlerinin güvenilirlik analizinde (iç tutarlılık) tercih edilen yöntemlerden biri de KR-20 analizidir (Demircioğlu, 2009). Çalışmada kullanılan başarı testinin KR-20 güvenilirlik katsayısı 0,824 olarak tespit edilmiştir.

$$KR_{20} = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{S_x^2} \right]$$

K = Testin soru sayısı

$p = \text{Madde güçlüğü}$ $q = 1 - p$, $S_x^2 = \text{Testin varyansı}$

b) Başarı testinin madde güçlük indeksi (p): Madde güçlük indeksi, bir testteki her maddenin doğru cevaplanma oranını göstermektedir. Madde güçlük indeksi 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Bulunan değer 0' a yaklaştıkça maddenin zor olduğu 1' e yaklaştıkça kolay olduğu söylenebilir. Bir testteki maddelerin madde güçlük indeksleri farklı değerler olsa da bunların ortalaması alınarak testin ortalama madde güçlük indeksi bulunabilir (Bayrakçeken,2009). Bu çalışmada başarı testinin madde güçlük indeksi %27'lik alt ve üst gruplar yöntemi ile tespit edilmiştir (Tablo 2).

Madde güçlük indeksi (p)= (İlgili maddeyi üst grupta doğru cevaplayanların sayısı+ İlgili maddeyi alt grupta doğru cevaplayanların sayısı) / Üst gruptaki öğrenci sayısı + Alt Gruptaki öğrenci sayısı

Tablo 2. Başarı testi madde güçlük indeksi

Başarı testindeki madde(soru) numarası	Madde güçlük indeksi (P)	Başarı testindeki madde(soru) numarası	Madde güçlük indeksi (P)
S1	0,45	s16	0,58
s2	0,67	s17	0,61
s3	0,39	s18	0,57
s4	0,57	s19	0,53
s5	0,59	s20	0,43
s6	0,16	s21	0,33
s7	0,25	s22	0,34
s8	0,22	s23	0,61
s9	0,47	s24	0,41
s10	0,51	s25	0,55
s11	0,29	s26	0,66
s12	0,51	s13	0,26
s13	0,26	Ort	0,46
s14	0,43		
s15	0,61		

c) Madde ayıricılık İndeksi (D): Madde ayıricılık indeksi, bir maddenin başarı düzeyi yüksek öğrencilerle başarı düzeyi düşük öğrencileri ayırt etme derecesidir. Madde ayıricılık indeksi -1 ile +1 arasında değer alır. Madde ayırt edicilik indeksinin + 1

e yaklaşması maddenin ayırt edicilik düzeyinin yüksek olduğunu gösterir (Bayrakçeken,2009).

Madde ayırıcılık indeksi (D)= (İlgili maddeyi üst grupta doğru cevaplayanların sayısı- İlgili maddeyi alt grupta doğru cevaplayanların sayısı) /Ggrupların herhangi birindeki öğrenci sayısı

Tablo 3. Başarı testi madde ayırıcılık indeksi

Başarı testindeki madde(soru) numarası	Madde ayırıcılık indeksi (D)	Başarı testindeki madde(soru) numarası	Madde ayırıcılık indeksi (P)
S1	0,47	s16	0,74
s2	0,50	s17	0,74
s3	0,42	s18	0,45
s4	0,61	s19	0,79
s5	0,71	s20	0,50
s6	0,11	s21	0,45
s7	0,34	s22	0,42
s8	0,08	s23	0,74
s9	0,74	s24	0,45
s10	0,34	s25	0,53
s11	0,11	s26	0,53
s12	0,61	Ort	0,50
s13	0,32		
s14	0,55		
s15	0,63		

Nitel Veri Toplama Araçları

1- Yazılı Sınav: Yazılı sınav öğrencilerin Kars'ın tarihi ve edebi yönü hakkındaki bilgilerini yazacakları iki maddeden (sorudan) oluşmuştur (uygulama öncesi ve sonrasında kullanılmıştır).

Çalışmada uygulama öncesi ve sonrasında öğrencilerin bilgi düzeylerini belirlemek için çoktan seçmeli başarı testinden önce (öğrencilerin çoktan seçmeli sorulardaki cevap seçeneklerinden etkilenmemeleri için) uygulanmıştır.

Yazılı sınav soruları;

1- Kars Tarihi ile ilgili bildiklerinizi yazabilir misiniz (Antlaşma, savaş, kişi, olay vb)

2- Kars'ın edebi yönü hakkında bildiklerinizi yazabilir misiniz (Ozan, şair, şiir, türkü, yazar vb)

2- İlgi düzeyi belirleme formu: Öğrencilerin Kars'ın tarihi ve edebi yönüne ilgi düzeyleri/nedenleri hakkında fikir sahibi olmak için üç maddeden oluşan açık uçlu görüş formu (uygulama öncesinde ve sonrasında) kullanılmıştır.

İlgi düzeyi belirleme formu üç alan uzman görüşü ve pilot çalışma sonunda öğrencilerin görüşleri de dikkate alınarak hazırlanmıştır. Buradaki amaç öğrencilerin genel olarak tarih ve edebiyata ilgileri ve özelde Kars tarih ve edebiyatına olan ilgileri ve bunun nedenleri hakkında fikir sahibi olmaktır. İlgi düzeyi belirleme formundan elde edilen verilerin içerik analizi yapılmıştır.

İlgi düzeyi belirleme formunda yer alan sorular;

- 1- Tarih ve edebiyat kavramlarının hayatınızdaki yeri nedir? Örneğin edebiyatla bir okur olarak mı ilgilisiniz? Yazmayı denediniz mi, bu alandaki yeteneğinizi hiç ölçtünüz mü?
- 2- Tarih ve edebiyat konularına ilgili/ ilgisiz olmanızı etkileyen faktörler nelerdir?
- 3- Kars'ın tarihi ve edebi yönü ile ne kadar ilgilisiniz? Neden?

3- Uygulama hakkında görüş formu: Uygulama hakkında öğrencilerin görüşlerini belirlemek için dört madde (soru) den oluşan öğrenci görüş formu kullanılmıştır (uygulama sonrasında kullanılmıştır). Bu form uygulama öncesinde lisans öğrencileri ile yürütülen pilot çalışmadan elde edilen öğrenci görüşleri ve üç alan uzmanının görüşleri alınarak çalışmanın amacına ne derecede ulaştığı yönünde fikir sahibi olmak için hazırlanmıştır.

Görüş formu çalışmanın amaçlarına ulaşip ulaşmama durumu hakkında öğrencilerden gelecek dönütler için belli başlıklar (bilgi, milli şuur ve bilinç düzeyi) ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen Kars'ın tarihi ve edebi yönü hakkındaki bilgi ve liselerde gördükleri Tarih ve Edebiyat derslerinden farklılığını belirlemek amacı ile oluşturulmuştur.

Görüş formunda yer alan sorular;

- 1- Bu eğitimin tarih ve edebi bilginize olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
- 2- Bu eğitimin sizde meydana getirdiği milli şuur ve bilinç hakkında bilgi verir misiniz?
- 3- Verilen eğitimi esas alarak düşündüğünüzde Kars tarihi hakkında bilmediğim ne kadar çok şey var dediniz mi?
- 4- Kars tarihi ve edebi yönüyle ilgili olarak verilen dersin daha önce gördüğünüz tarih ve edebiyat derslerinden farklı tarafı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

Bulgular

Nicel Veri Toplama Aracından Elde Edilen Bulgular

1. Başarı Testi

26 sorudan oluşan çoktan seçmeli başarı testi 141 öğrenci tarafından cevaplandırılmıştır. Başarı testinden elde edilen veriler, SPSS 20 programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonunda uygulama sonu (son test) lehine anlamlı fark ($p < ,05$) çıkmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Uygulama öncesi (ön test) ve uygulama sonrası (son test) başarı testi bağımlı grup t testi sonucu

Test	N	\bar{X}	Standart Sapma	Standart Hata	Sd	T	P
Ön test	141	37,83	,17160	,01445	140	-	,000
Son test	141	48,03	,19860	,01672		4,273	

Bu sonuç nitel veri toplama aracı olarak yazılı sınav sonuçlarıyla da uyuşmaktadır. Ön test son test olarak uygulanan açık uçlu sınavda (yazılı sınav) öğrenciler son testte ön teste göre daha fazla kavramları yazdıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte genel itibari ile bilinen kavramlardan bazılarının son testte daha az yazıldığı tespit edilmiştir.

Nitel Veri Toplama Aracından Elde Edilen Bulgular

1. Yazılı Sınav Sonuçları

Çalışmada uygulama öncesinde ve uygulama sonrasında öğrencilerin Kars'ın tarihi ve edebi yönü ile ilgili bilgilerini açık uçlu olacak şekilde yazmaları istenmiştir. Buradaki amaç öğrencilerin çoktan seçmeli sınavlarda olduğu gibi tercih edebileceği seçenek olmadan kendilerinin neler yazabileceğini görmektir. Burada öğrencilerin verdikleri cevapların frekans analizi yapılmıştır.

İki tane açık uçlu sorudan oluşan 1. yazılı sınav sorusu olan "Kars Tarihi ile ilgili bildiklerinizi yazabilir misiniz" sorusundan elde edilen cevaplar; Antlaşma, savaş, şahıs olay, mekân, diğer başlıkları altında analiz edilerek verilen cevapların frekans analizi yapılmıştır.

Tablo 5. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları Kars ile ilgili antlaşmalar.

Ön test	f	Son test	f
Kars Antlaşması	54	Kars Antlaşması	58
Gümrü	15	Gümrü	34
Moskova	6	Moskova	11
Ankara	1	Ankara	-
Berlin	-	Berlin	18
Mondros	-	Mondros	7

Amasya	-	Amasya	21
Kasrı Şirin	6	Kasrı Şirin	21
Lozan	-	Lozan	-
Yeşilköy	-	Yeşilköy	1
Brest Litvosk	1	Brest Litvosk	3

Tablo 6. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları Kars ile ilgili savaşlar.

Ön test	f	Son test	f
Osmanlı Rus Savaşı (S)	22	Osmanlı Rus S.	18
1. Dünya (S)	1	1. Dünya (S)	4
Sarıkamış Harekâtı (H)	8	Sarıkamış H	7
Malazgirt S	4	Malazgirt S	5
Kurtuluş S	-	Kurtuluş S	3

Tablo 7. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları Kars ile ilgili önemli şahıslar

Şahıslar			
Ön test	f	Son test	f
Kazım Karabekir	47	Kazım Karabekir	42
Aşık Çobanoğlu	7	Aşık Çobanoğlu	6
Ebu'l Hasan Harakani	8	Ebu'l Hasan Harakani	6
Selçuklu Sultanı	1	Selçuklu Sultanı	
Gazi Ahmet Muhtar Paşa	14	Gazi Ahmet Muhtar Paşa	8
Celal Baba	2	Celal Baba	1
Fahrettin Kırzioğlu	-	Fahrettin Kırzioğlu	1
Orhan Pamuk	-	Orhan Pamuk	7
Alp Arslan	-	Alp Arslan	1
Namık Kemal	5	Namık Kemal	4

Tablo 8. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları Kars ile ilgili önemli olaylar**Olaylar**

Ön test	f	Son test	f
Kazım Karabekir'in 30 Ekimde Kars'ı alması	3	Kazım Karabekir'in 30 Ekimde Kars'ı alması	-
30 Ekim Kars'ın kurtuluşu	-	30 Ekim Kars'ın kurtuluşu	3
Sarıkamış'ta askerlerin şehit düşmesi	58	Sarıkamış'ta askerlerin şehit düşmesi	37
Selçuklular	1	Selçuklular	2
Bolşevik	-	Bolşevik	2
Kanuni' nin Kars'ı alması	-	Kanuni'nin Kars'ı alması	2
Kanuni dönemi	-	Kanuni dönemi	2
1.Doğu Harekatı	-	1.Doğu Harekatı	1
1.,2.,3. Doğu Harekatı	-	1.,2.,3. Doğu Harekatı	1
Doğu cephesi	2	Doğu cephesi	2
1., 2. Doğu Harekatı	-	1., 2. Doğu Harekatı	2
Kars Milli İslam Şurası	-	Kars Milli İslam Şurası	4
Kars'a Gazi ünvanının verilmesi	-	Kars'a Gazi ünvanının verilmesi	1
CÜNUB-İ GARBİ KAFKAS HÜKÜMETİ	-	CÜNUB-İ GARBİ KAFKAS HÜKÜMETİ	7
İlk cami	3	İlk cami	1
İlk Meclis	1	İlk Meclis	-
Anadolu'nun ilk Türk şehri	-	Anadolu'nun ilk Türk şehri	1
Türklerin Anadolu ya geldiği şehir	-	Türklerin Anadolu ya geldiği şehir	2
Atilla ve Hunlar	-	Atilla ve Hunlar	1

Tablo 9. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları Kars ile ilgili mekanlar ve devletler**Mekan**

Ön test	F	Son test	
Kars Kalesi	17	Kars Kalesi	4
Anı harabeleri	21	Anı harabeleri	7

Hasan Harakani Camii	1	Hasan Harakani Camii	1
Sarıkamış Şehitliği	1	Sarıkamış Şehitliği	1
Evliya Camii	1	Evliya Camii	-
Fethiye Cami	-	Fethiye Cami	3
İlk cami	-	İlk cami	1
Saltuklu Devleti		Saltuklu Devleti	1

2. yazılı sınav sorusu olan “Kars’ın edebi yönü hakkında bildiklerinizi yazabilir misiniz” sorusuna öğrencilerin verdikleri cevapların ozan, şair, şiir, türkü, yazar başlıkları altında frekans analizi yapılmıştır.

Tablo 10. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları ozanlar

Ozanlar			
Ön test	f	Son test	f
Murat Çobanoğlu	64	Murat Çobanoğlu	46
Yener Yılmazoğlu	4	Yener Yılmazoğlu	-
Aşık Şeref Taşlıova	5	Aşık Şeref Taşlıova	3
Aşık Şenlik	3	Aşık Şenlik	19
Sabri Şimşekoğlu	3	Sabri Şimşekoğlu	-
Cihangir İbrahim	1	Cihangir İbrahim	-
Fahrettin Kırzioğlu	-	Fahrettin Kızıroğlu	1
Abidin Daver	-	Abidin Daver	2
İsmail Bilgin	-	İsmail Bilgin	1
Aşık İslam Eryener	-	Aşık İslam Eryener	3
Ensar Şahbazoğlu	-	Ensar Şahbazoğlu	2
Aşık Esmani	-	Aşık Esmani	1
Kızıroğlu Mustafa Bey	1	Kızıroğlu Mustafa Bey	2

Tablo 11. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları şairler

Şair			
Ön test	f	Son test	f

Namık Kemal	7	Namık Kemal	25
Murat Çobanoğlu	1	Murat Çobanoğlu	1
Cemal Süreya	2	Cemal Süreya	4
Orhan Pamuk	-	Orhan Pamuk	4
Attila İlhan	-	Attila İlhan	6

Uygulamada ismi anılan yazarlar arasında olan; Namık Kemal, Orhan Pamuk, Nihat Behram, Füzûzan gibi isimlerden, ön testte, Namık Kemal 7, Orhan Pamuk ismi 13 öğrenci tarafından anılmış idi. Uygulama sonrasında bu sayı Namık Kemal için 25, Orhan Pamuk için 40' a çıkmış ve öğrenciler Nihat Behram ve Füzûzan hakkında da bilgi sahibi olmuştur. Eser bağlamında ise yine roman isimleri öğrencilerde daha kalıcı olmuştur. Örneğin ön testte Kar romanı 11 öğrenci tarafından bilinirken bu sayı uygulama sonrasında 20'ye çıkmıştır. Cezmi başlıklı romandan da uygulama öncesinde 1 öğrenci bahsetmişken uygulama sonrasında romandan bahseden öğrenci sayısı 8'e yükselmiştir. Miras ve Kırk Yedi'liler başlıklı romanları uygulama öğrencisinde bilmeyen öğrenciler, uygulama sonrasında 3 kez Miras'tan, 4 kez Kırk Yedi'liler'den bahsetmiştir.

Tablo 12. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları Yazarlar

Yazar			
Ön test	f	Son test	
Orhan Pamuk	13	Orhan Pamuk	40
Namık Kemal	7	Namık Kemal	3
Nihat Behram	-	Nihat Behram	1
Fahrettin Kırzioğlu	-	Fahrettin Kırzioğlu	2
Ataol Behramoğlu	-	Ataol Behramoğlu	2

Tablo 13. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları şiirler ve romanlar

Şiir			
Ön test	f	Son test	f
Kars Kalesi	1	Kars Kalesi	-
Kars	1	Kars	5
Sarıkamış	-	Sarıkamış	1
Kar	-	Kar	1

Rüya Bu Ya	-	Rüya Bu Ya	1
Roman			
Ön test	f	Son test	f
Kar	11	Kar	20
Cezmi	1	Cezmi	8
Miras		Miras	4
Kırk Yedi'liler		Kırk Yedi'liler	3
Diriliş		Diriliş	1
Vatan Yahut Silistre	1	Vatan Yahut Silistre	2
Füruzan		Füruzan	1

Tablo 14. Açık uçlu yazılı sınav sonucunda öğrencilerin ön test ve son testte yazdıkları diğer kavramlar

Diğer			
Ön test	f	Son test	f
Sarıkamış Hüzün	Beyaz	Sarıkamış Hüzün	Beyaz 4
Füruzan		Füruzan	1
Nihat Behram		Nihat Behram	3
İsmail Bilgin		İsmail Bilgin	4
Ataol Behramoğlu		Ataol Behramoğlu	4
Aşık Şenlik/ Koşuk		Aşık Şenlik/ Koşuk	1
Hasan Harakani	1		

2- İlgili Düzeyi Belirleme Formundan Elde Edilen Bulgular

Uygulamada öğrencilerin, tarih edebiyat ve Kars tarihi ile Kars'ın edebi yönüne olan ilgilerini ve bu durumu etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğrenciler görüşlerini uygulama öncesi (ön test) ve uygulama sonrası (son test) yazarak belirtmişlerdir. Elde edilen verilerin frekans analizi yapılmıştır.

- 1- Tarih ve edebiyat kavramlarının hayatınızdaki yeri nedir? Örneğin edebiyatla bir okur olarak mı ilgilisiniz? Yazmayı denediniz mi, bu alandaki yeteneğinizi hiç ölçtünüz mü?
- 2- Tarih ve edebiyat konularına **ilgili/ ilgisiz** olmanızı etkileyen faktörler nelerdir?
- 3- Kars'ın tarihi ve edebi yönü ile ne kadar ilgilisiniz? Neden?

1- “Tarih ve edebiyat kavramlarının hayatınızdaki yeri nedir? Örneğin edebiyatla bir okur olarak mı ilgilisiniz?”

Ön test verileri

Tablo 15. Açık uçlu ilgi düzeyi belirleme formunda 1. Soru(**Tarih ve edebiyat kavramlarının hayatınızdaki yeri nedir?**) için öğrencilerin ön testte belirttikleri görüşleri

Tarih ve edebiyat kavramlarının hayatınızdaki yeri	
Önemlidir (56)	Önemli değildir (5)
Geleceğimiz için geçmişimizi bilmek önemlidir (20)	“Tarihi de edebiyatı da sevmem”
“Tarih bir toplumun geçmişidir”	“Tarih de edebiyat da zorlandığım iki ders arasında yer alıyor”
“Tarih geçmişteki sebep-sonuç ilişkisidir”	“Tarihten kaldım, edebiyatı da sevmiyorum”
Tarih ve edebiyat birlikte önemlidir (15)	
“Tarih bir milletin kimliği benliğidir, edebiyat ise	
“Tarih milli kimliğimizdir, edebiyat özümüzdür”	
“Okur olarak edebiyat benim için önemli, tarih de Atatürk’ten dolayı önemli”	
Edebiyat önemlidir (15)	
“Edebiyatımız, tarihimizi anlatıyor”	
“Edebiyat çok güzel bir sanat”	
“İnsan sıkıntıya düşünce yazmak okumak güzel oluyor”.	

Ön test verileri

Tablo 16. Açık uçlu ilgi düzeyi belirleme formunda 1. Soru için(**Edebiyatla bir okur olarak mı ilgilisiniz?**) öğrencilerin ön testte belirttikleri görüşleri

Edebiyatla bir okur olarak mı ilgilisiniz?		
Yazma deneyimi (22)	Okurum	Yetenek
Yazmayı denedim başarılı olamadım (7)	Edebiyatla okur olarak ilgiliyim (29)	Yetenekli değilim (6)
Yazmayı denedim (7)		Şiir yarışmalarında derecem var. Şiir okumayı seviyorum.
Yazmayı denedim (1) (yazmak için erken olduğuna)		Yazmada yetenekliyim (2)

karar verdim)	
Yazmayı denedim ve zor olduğunu gördüm (1)	Yarışmalarda Kars ve Kars dışında derecelerim var (1).
Şiir yazarım (Edebiyat sokak lambalarının altında görünen kar taneleri gibidir)	Yazma konusunda çok yetenekli olduğum söylenir (1)
Şiir ve kompozisyon yazıyorum (1)	Kitap yazıyorum, okuyanlar beğeniyor(1).
Watpedd de yazdım	
Yazar olmayı düşünüyorum (1)	
En büyük dostum kâğıt ve kalem	
Şiir ve kompozisyon yazarım	

Son test verileri

Tablo 17. Açık uçlu ilgi düzeyi belirleme formunda 1. Soru (**Tarih ve edebiyat kavramlarının hayatınızdaki yeri**) için öğrencilerin son testte belirttikleri görüşleri

Tarih ve edebiyat kavramlarının hayatınızdaki yeri	
Önemlidir (76)	Önemli değildir (12)
Geçmişimizi bilmemiz ve geleceğe atacağımız adımlar açısından önemli (16)	“Sayısalı seçmeyi düşünüyorum, onun için benim için önemli değil”
“Geçmişini bilmeyen millet geleceğinde başarılı olamaz”	“Her ikisinde de başarısızım”
Tarih ve edebiyat iç içe çok önemlidir (41)	“Her ikisini de sevmiyorum”
“Tarih ve edebiyat birlikte bize geçmiş hakkında bilgi verir”	
Edebiyat benim için önemli (16)	
“Konferanstan sonra eleştirel yazmayı deneyeceğim”	
“Duygularımızı en iyi edebiyatla ifade edebiliriz”	

Son test verileri

Tablo 18. Açık uçlu ilgi düzeyi belirleme formunda 1. Soru (**Edebiyatla bir okur olarak mı ilgilisiniz?**) için öğrencilerin son testte belirttikleri görüşleri

Edebiyatla bir okur olarak mı ilgilisiniz?

Yazma deneyimi (22)	Okurum (25)	Yetenek
Yazıyorum (14)		Yazmaya yeteneğim var (7)
Yazmayı denedim başaramadım (4)		“Yazmada derecelerim var” (1)
“Şiir ve kompozisyon yazıyorum” (2)		“Şiir yazma derecelerim var” (1)
“Kitap yazıyorum” (2)		“Yazdıklarımı okuyanlar beğeniyorlar” (1)

2- Tarih ve edebiyat konularına ilgili/ ilgisiz olmanızı etkileyen faktörler nelerdir? (Ön test)

Tablo 19. Açık uçlu ilgi düzeyi belirleme formunda 2. Soru için öğrencilerin ön testte belirttikleri görüşleri

Edebiyata ilgililiyim (10)	Tarihe ilgililiyim (18)	Edebiyat ve ilgililiyim (38)	Tarihe ilgisizim (18)
Güzel edebi eserlerden dolayı ilgililiyim (2).	Geçmişimizi merak ettiğimden dolayı (15)	Tarih ve edebiyatı seviyorum, ilgililiyim (20).	Çok sıkıcı ezbere dayalı (4)
Geçmişimizi merak ettiğimden dolayı (5)	Ailemden dolayı (2)	Okumayı sevdiğim için tarih ve edebiyata ilgililiyim(4).	Çok ağır dersler (3)
Dünya dil tarihine ilgililiyim (1)	Öğretmenimden dolayı (4)	Meraklı olduğum için tarih ve edebiyata ilgililiyim10.	Aklımda tutamıyorum (1)
		Geçmişimize olan merakımdan dolayı ilgililiyim (20).	
		Bu derslerde başarılı olduğum için ilgililiyim (4).	
		Siyasete merakım olduğundan dolayı edebiyat ve tarihe merakım var (1).	
		Öğretmenlerim sayesinde ilgililiyim(5)	

2- Tarih ve edebiyat konularına ilgili/ ilgisiz olmanızı etkileyen faktörler nelerdir? (Son test)

Tablo 20. Açık uçlu ilgi düzeyi belirleme formunda 2. Soru (**Tarih ve edebiyat konularına ilgili/ ilgisiz olmanızı etkileyen faktörler nelerdir?**) için öğrencilerin son testte belirttikleri görüşleri

Edebiyata ilgiliyim (13)	Tarihe ilgiliyim (26)	Edebiyat Tarihe ilgiliyim (50)	ve İkisine de ilgisizim (16)
“Yazarlardan geçmişi öğrenmek ilgimi çekiyor”	“Siyasi tarihe ilgiliyim”	“Geleceğe doğru atabilmek için”	Eğitim sistemi (1)
“Edebiyat beni derinden etkiliyor”	“Tarihe merakım var”	Kars Tarihi ve Edebiyatı konulu sunumdan ilgimiz daha da arttı, (10)	Dersler çok ağır(2)
“Geçmişteki olayları, hikâyeler, türkülerden öğrenmek hoşuma gidiyor (2)”	Tarihi yerler, antlaşmalar, eserler (3)	“Tarih insanoğlunun hafızasıdır”	Sıkıcı ve ezbere dayalı (5)
“Kendimi ifade edebildiğim için”	“Geçmişe merakım”	olan “Tarih ve edebiyat vatan sevgimi artırıyor”	
“Edebiyatı seviyorum”	“Tarihimizde savaşlarımızdaki başarımız (1)”	Edebiyatla kendimi ifade ediyorum (3)	
“Duygularımı ifade edebildiğim için”	“ Olayların hissettirdiği duygular (1)”	“Tarih ve edebiyat bizi biz yapar”	
“Edebiyatın bana hissettirdiği duygular”	“Tarihini bilmeyen millet yok olmaya mecburdur (1)”	“Olayların hissettirdiği duygudan dolayı”	
“Şiir okumayı seviyorum”	“Sevdiğimden dolayı ilgiliyim”	“Geçmişini merak ettiğimden”	
	“Geçmişimizi, bilmeliyiz (4)”		
	“Vatan sevgisinden dolayı (2)”		
	“Milli değerlerimizden dolayı (2)”		

3- Kars’ın tarihi ve edebi yönü ile ne kadar ilgilisiniz? Neden? (Ön test)

Tablo 21. Açık uçlu ilgi düzeyi belirleme formunda 3. Soru (**Kars'ın tarihi ve edebi yönü ile ne kadar ilgilisiniz? Neden?**) için öğrencilerin ön testte belirttikleri görüşleri

İlgiliyim (28)	İlgisizim (41)
“Karslı olduğum için (5)”	“Tarih ve edebiyatı sevmiyorum”
“Seyrettiğim belgesellerden dolayı (1)”	“Kars'ı sevmiyorum”
“Çok köklü bir geçmişi olduğundan dolayı (1)”	İlgimizi çekecek bilgiye ulaşamadığımız için (9)
“Merakımdan dolayı (4)”	“Karslı olmadığım için (3)”
“Kozmopolit bir şehir olduğundan dolayı (3)”	“Edebi yönüyle ilgili”
“Kars la ilgili edebi ve tarihi kitaplar okudum (1)”	“Tarihi yönüyle ilgiliyim”
	“Meraklı olmadığım için (1)”
	“İlgili olmamı gerektirecek mecburiyetim olmadığından dolayı”
	“Hocalar bilgi vermiyorlar”

3- Kars'ın tarihi ve edebi yönü ile ne kadar ilgilisiniz? Neden? (Son test)

Tablo 22. Açık uçlu ilgi düzeyi belirleme formunda 3. Soru (**Kars'ın tarihi ve edebi yönü ile ne kadar ilgilisiniz? Neden?**) için öğrencilerin son testte belirttikleri görüşleri

İlgiliyim (66)	İlgisizim (25)
“Sunum sonrasında ilgim arttı (9)”	“Halen ilgisizim (1)”
“Kars hakkındaki şeyleri başkaları ile doğru şekilde paylaşmak için (7)”	“Kars'ı sevmiyorum (1)”
“Karslı olduğum için (3)”	
“Merakımdan dolayı (4)”	
“Kars'ı sevdiğim için”	
“Geçmişimizi öğrenmek için (4)”	
“Hocaların Kars ile ilgili sunumları ilgimi artırdı (12)”	

3- Uygulama Hakkındaki Görüş Formundan Elde Edilen Bulgular

Uygulama hakkında öğrencilerin görüşlerini belirlemek için dört madde (soru) den oluşan öğrenci görüş formu kullanılmıştır (uygulama sonrasında kullanılmıştır).

Görüş formunda yer alan sorular

- 1- Bu eğitimin tarih ve edebi bilginize olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
- 2- Bu eğitimin sizde meydana getirdiği milli şuur ve bilinç hakkında bilgi verir misiniz?
- 3- Verilen eğitimi esas alarak düşündüğünüzde Kars tarihi hakkında bilmediğim ne kadar çok şey var dediniz mi?
- 4- Kars tarihi ve edebi yönüyle ilgili olarak verilen dersin daha önce gördüğünüz tarih ve edebiyat derslerinden farklı tarafı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

1. Bu eğitimin tarih ve edebi bilginize olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

Tablo 23. Uygulama hakkında görüş formundaki 1. Soru (**Bu eğitimin tarih ve edebi bilginize olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?**) için öğrencilerin belirttikleri görüşleri

Evet (135)	Hayır (7)	Biraz (2)
"Bilgi verenlerin ağızına sağlık"		"İlk yarım saat iyiydi sonra sıkıldım"
"Şehrimi daha iyi tanıma fırsatı buldum"		"Sürekli bilgi aktarımı olduğundan dolayı sıkıldım"
"Bu konular hakkında araştırma yapacağım"		
"Kars'a hayran kaldım"		
"Bize konuları anlatan hocaların anlatımı ve duruşları çok iyiydi"		
"Bu tür etkinlikler artırılmalı"		

Uygulama sonrası görüş formunda yer alan "Bu eğitimin tarih ve edebi bilginize olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna 135 öğrenci evet yedi öğrenci hayır, 2 öğrenci ise biraz yanıtını vermiştir. Evet, yanıtını veren öğrencilerin fikirlerini belirttikleri benzer cümlelerden alıntılar (altı cümle) tabloda verilmiştir. Hayır yanıtını veren öğrenciler ise tek kelime (hayır) ile fikirlerini belirtmişlerdir.

2. "Bu eğitimin sizde meydana getirdiği milli şuur ve bilinç hakkında bilgi verir misiniz?"

Yapılan çalışmanın milli şuur ve bilinç hakkında olumlu katkıları oldu şeklinde belirtilen görüşler.

Tablo 24. Uygulama hakkında görüş formundaki 2. Soru için öğrencilerin belirttikleri görüşleri

Yapılan çalışmanın milli şuur ve bilinç hakkında olumlu katkıları oldu (100)	Herhangi bir katkısı olmadı (12)
Bilgi açısından katkısı oldu (42)	Manevi değerler bakımından katkısı oldu (58)
	"2 saatlik coğrafya dersini dinlemekten"

		kurtuldum”
“Kars tarihi hakkında bilmediğim çok şey öğrendim”	“Vatan sevgim arttı”	“Yarı anladım yarı anlamadım”
“Kars hakkında bilinçlendim”	“Çok gururlandım”	
“Yaşadığım yerin tarihini öğrendim”	“Vatanıma bağlılığım ve ilgim arttı”	
“Karsın tarihi ve edebi yönünü öğrendim”	“Milli değer duygum arttı”	
“Geçmişimizden haberdar olduk”	“Her ne olursa olsun devletimizi toprağımızı kanımızın son damlasına kadar koruyacağız.”	
“Çok bilgilendirildik, ne kadar onurlu ve zor şartlardan geçtiğimizi öğrendik”	“Milli şuurum uyandı”	
“Kars hakkında bilmediklerimizi öğrendik”	“Milli sorumluluklarım arttı”	
“O dönemin yazarları, aşıklarının gözünden eserlerinde anlattıkları Kars’ı gördük”.	“Vatan sevgim kat kat arttı”	
“Kars’ı daha da sevdim.”	“Artık milletime ve yaşadığım yere saygı ve minnet duyacağım.”	
	“Artık devletime, tarihime daha da bağlandım bu zorluklarla kazanılan küçük olarak anılsa bile Kars bizim için değerlidir.”	
	“Memleketime sahip çıkma isteği.”	
	“Milletimize ve geçmişimize sahip çıkmalıyız”	
	“Tarih ve edebiyata olan saygım arttı”	
	“Çok duygulandım”	

“O dönemin yazarları ve âşıkların yazdıkları eserlerden Kars’ın önemini anladım”

“Yanlış bildiklerimi öğrendim”

Uygulama sonrası görüş formunda yer alan “Bu eğitimin sizde meydana getirdiği milli şuur ve bilinç hakkında bilgi verir misiniz?” sorusuna 100 öğrenci, eğitimin milli şuur ve bilinçlerine olumlu katkısı olduğunu belirtmiş bunlardan 42 öğrenci bilgi açısından katkı sağladığını belirtecek cümleler ile düşüncelerini belirtmiştir. Bu 42 görüşten benzer özellik gösteren dokuz cümle alıntı yapılarak tabloda belirtilmiştir. Soruya 58 öğrenci eğitimin manevi değerler bakımından katkı sağladığını belirtecek cümleler yazmıştır. Burada da on bir cümleden alıntı yapılmıştır. 12 öğrenci ise eğitimin herhangi bir katkısı olmadığını belirtmiştir. Bu öğrencilerden sadece iki tanesi cümle ile düşüncesini belirtmiş 10 öğrenci ise kısaca katkı sağlamadı şeklinde görüşlerini yazmışlardır.

3.“Verilen eğitimi esas alarak düşündüğünüzde Kars tarihi hakkında bilmediğim ne kadar çok şey var dediniz mi?”

Tablo 25. Uygulama hakkında görüş formundaki 3. Soru için öğrencilerin belirttikleri görüşler

Kars Tarihi Hakkında Bilmediğim Çok Şey Var Dediniz mi?

Evet	(110)
Hayır	(14)
Biraz	(2)

Tablo 26. Uygulama hakkında görüş formundaki 3. Soru için öğrencilerin belirttikleri görüşler

Evet (110)

Tarih (13)	Edebiyat (3)	Diğer
“Kars tarihi hakkında çok şey öğrendim”	“Romanda geçen Haydar adlı karakterden çok etkilendim”	“Eğitim çok önemli bir şey”
“Tarihini bilmeyen geleceğini bilemez”	“Yazarların görüşleri, romanlar”	“Bilmediğim çok şey varmış”
“Tarihi geçmişimizi bilmek çok önemli”	“Tarihle edebiyatın bu denli iç içe olduğunu bilmiyordum”	“Kendimden geçtim sağ olun var olun”

“Tarih açısından çok iyi oldu”

“Tarihimizi öğrenme yönünden iyi oldu”

“Kars’ın tarihi mekânlarını bu denli bilmiyordum”

“Kars tarihi hakkında bilmediğim çok şey varmış”

“Yaşadığım şehrin tarihi geçmişini şaşkın gözlerle seyrettim”

“Kars tarihini bilmiyormuşum, dedim”

“Savaşlar hakkında çok şey bilmiyormuşum”

“Savaşlar ve barışlar”

“Evet pek çok genç Kars tarihini bilmiyordur”

“Kars tarih açısından çok zenginmiş”

Tablo 27.Uygulama hakkında görüş formundaki 3. Soru için öğrencilerin belirttikleri görüşler

Hayır (14)

Biraz (2)

“İnsanın her şeyi bilmesi zaten mümkün değil”

“Daha önce Kars ile ilgili proje ödevim olduğu için biliyordum”

“Verilen eğitimi esas alarak düşündüğünüzde Kars tarihi hakkında bilmediğim ne kadar çok şey var dediniz mi?” sorusuna 110 öğrenci evet demiştir. Bu öğrencilerden 13 tanesi eğitimin tarih konusu çerçevesinde olumlu katkısının olduğunu belirtecek yönde cümle yazmış, üç tanesi edebi yönden sağladığı katkıyı belirten görüş belirtmiş. 14 öğrenci Hayır iki öğrenci ise biraz şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Üç öğrenci ise görüşlerini diğer kategorisi altında belirttikleri görüşlerle belirtmiştir.

4. “Kars tarihi ve edebi yönüyle ilgili olarak verilen dersin daha önce gördüğünüz tarih ve edebiyat derslerinden farklı tarafı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” şeklindeki dördüncü soruya öğrencilerin verdikleri yanıtlar.

Tablo 28. Uygulama hakkında görüş formundaki 4. Soru için öğrencilerin belirttikleri görüşler

Evet (58)	Hayır (54)	Kısmen (4)
Kars'ın tarihi ve edebi yönünün çok daha detaylı anlatılmasından dolayı diğer derslerden farklıydı (30)	Tarih ve edebiyatın anlatılış şekli aynı (35)	"Bu kadar detaylı olmasa da kısmen aynı"
"Edebiyatta sadece özne yüklem görüyorduk"	"Çünkü edebiyat ve tarih değişmez"	"Biraz farklılıklar var"
"Daha akılcı ve belleğe daha çok yerleşti"	"Hayır düşünmüyorum, çünkü anlatılan konular aynı."	"Genelde aynı şeyler"
"Edebiyat kısmını saatlerce dinleyebilirim."	"Hayır daha önce aynı konular aynı şekilde anlatılmıştı."	"Kararsızım"
"Tarih derslerinde hep savaşlar anlatılıyordu, burada milli değerlerimiz anlatıldı"	"Çünkü konular aynı"	"Tarih aynı şekilde anlatılıyor edebiyat hiç böyle anlatılmamıştı"
"Önceden bu kadar detaylı anlatılmamıştı ve birbiriyle ilişkilerinden haberim yoktu."	"Daha önce benzer bilgilendirme çalışmalarına katıldım, aynı şeyler"	
"Bu programda bize milli bilinç ve şuur verildi."	"Çünkü öğretmenlerimiz çok iyi anlatıyor"	
"Daha ayrıntılı ve daha ilginç işlendi."	"Hocalarımız da derste aynı şekilde işliyorlar"	

"Kars tarihi ve edebi yönüyle ilgili olarak verilen dersin daha önce gördüğünüz tarih ve edebiyat derslerinden farklı tarafı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?" sorusuna 58 öğrenci diğer tarih ve edebiyat derslerinden farklıydı şeklinde görüş belirtmiş bu öğrencilerden 30 tanesi mevcut çalışma kapsamında Kars daha detaylı işlendiği için farklıydı şeklinde görüş belirtmiş. Alıntı yapılan cümlelerde, bu çalışmada milli şuur ve bilinç ağırlıklı şekilde işlendi, tarih ve edebiyatın ilişkili ve içi çe anlatıldığı şeklindeki görüşler, çalışmanın amacına uygun şekilde yürütüldüğüne işaret edilebilir. Diğer taraftan 54 öğrencinin çalışmanın, eğitim öğretim sürecinde sürdürülen edebiyat ve tarih dersleri ile benzer şekilde işlendiği yönünde görüşleri mevcuttur. Bazı öğrencilerin görüşlerinden alıntılar yapılmıştır. Mevcut çalışmada konu bilgileri araştırmacıların, tarih ve edebiyat kitaplarını kullanarak düz anlatım yolu ile milli şuur ve değerler ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Tarih ve edebiyat dersinin işlenişinde farklı öğretim araç gereçleri (filmler, belgeseller vb) ve farklı ders işleme yöntemlerinin tercih edilmesi durumunda daha olumlu farklı sonuçlar ortaya çıkabilir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın başlangıcında ve sonunda yapılan başarı testinden elde edilen analiz sonuçları, çalışmanın öğrencilere bilişsel boyutta katkı sağladığını göstermektedir. Ayrıca uygulamanın başlangıcında ve sonunda öğrencilere uygulanan yazılı sorularda başlangıç seviyesine göre bilişsel alanda bir ilerleme olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilere uygulama sonunda sözlü olarak yöneltilen sorularda öğrencilerin, bazı önemli noktaları kaçırdıkları gözlemlenmiştir. Bunun, uygulama grubunun kalabalık oluşu ve uygulama yönteminin sınırlı oluşundan (düz anlatım yöntemi) kaynaklandığı söylenebilir. Sonuç olarak benzer çalışmaların daha az öğrenci grubu ile farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması ile (tartışma ortamlarının oluşturulması, belgesellerin seyrettirilmesi, drama etkinliklerinin yapılması vb.) yapılacak çalışmalara daha büyük katkı sağlanabilir.

Öğrencilerin tarih ve edebiyata karşı ilgilerini belirlemek için çalışmanın başlangıcında ve sonunda öğrencilerden toplanan ilgi düzeyi belirleme formunda, öğrencilerin büyük çoğunluğunun ilgilerinin olumlu yönde değiştiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte ilgilerinde olumlu bir değişiklik olmayan öğrencilerde mevcuttur. Bu tür çalışmaların sürekliliği, daha fazla öğrencinin tarih ve edebiyata karşı ilgisini arttırabilir.

Çalışmadan elde edilen önemli bir husus ise çalışmanın başlangıcında öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun tarih ve edebiyatı birbirinden bağımsız olarak görmekteyken çalışma sonunda tarih ve edebiyat bilimini bir bütün olarak gördükleri tespit edilmiştir. Benzer şekilde öğrencilerin yapılan çalışma sonunda tarih ve edebiyata ilgi düzeylerinin arttığı gözlemlendi. Buradan hareketle öğretim programları dışında yapılacak bu tarz çalışmalar, öğrencilerin tarihe ve edebiyata olan ilgilerini arttırabilir.

Sonuç olarak bu çalışmanın öğrencilerde bilişsel ve duyuşsal alanda Kars'ın edebi ve tarihi yönü hakkında olumlu etkileri olduğunu söyleyebiliriz. Üniversitelerdeki öğretim elemanlarının liselerde bu tür etkinlikleri yürütmelerinin öğrencilerde farkındalık oluşturacağı söylenebilir. Bu tür çalışmaların sayısı artırılabilir, çok kalabalık lise öğrencilerine değil de daha az sayıdaki öğrencilerle çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden faydalanarak (öğrencilere belgeseller izlettirmek, tartışma programları sunmak, tiyatro çalışmaları yapmak, söyleşiler düzenlemek vb) bu tür çalışmalar daha etkin olarak yürütülebilir.

KAYNAKLAR

AVCI, Cemal, (1994), "Milli Mücadele Dönemi'nde Türk- Ermeni ve Gürcü İlişkileri", **AY**, Sayı.13,ss.1-11.

BAYRAKÇEKEN, Samih, (2009), Test Geliştirme. Emin Karip (Ed.), **Ölçme ve Değerlendirme içinde**, Ankara:Pegem

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. ve Çakmak, E. K. Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F, (2017), Bilimsel araştırma yöntemleri.

- AYDIN, Dünder, (1998), **Erzurum Beğlerbeyi Teşkilatı Kuruluşu ve Genişleme Devri (1535-1566)**, Ankara: TTK.
- BİLGİN, İsmail, (2012), **Sarıkamış-Beyaz Hüzün**, İstanbul: Timaş Yayınları.
- ÇELİK Tuğba, (2011), **Dil ve Edebiyat Öğretimi**, Ankara: Anı Yayınları
- CRESWELL, J.W ve Clark,V.L. P, (2007), **Designing and conducting mixed methods research**. Sage publications.
- DAYI, Esin, (1997), **Elviye-i Selase'de Milli Teşkilatlanma**, Erzurum:Kültür Eğitim Vakfı Yayınları.
- DEMİRCİOĞLU, Gökhan, (2009), Geçerlik ve Güvenirlik. Emin Karip (Ed.), **Ölçme ve Değerlendirme içinde**, Ankara: Pegem
- DÖNMEZ, C. ve Yazıcı, K, (2008), **İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi**, Ankara: Nobel yayınları.
- FÜRÜZAN, (2002),**Kırk Yedi'liler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KARABEKİR, Kazım,(1990).**Kâzım Karabekir'in Kaleminden Doğu'nun Kurtuluşu**, Erzurum: Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Araştırma, 278.
- KARAL, Enver Ziya, (1995), **Osmanlı Tarihi**, VIII, Ankara: TTK.
- KARPAT, Kemal, (2011), **Edebiyat ve Toplum**, İstanbul: Timaş Yayınları.
- KAVCAR, Cahit, (1982), **Edebiyat ve Eğitim**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi yayınları
- KILIÇ, Remzi, (2006),**Kanuni Devri Osmanlı İnan Münasebetleri**, İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık.
- KILIÇ, Selami, (1996), "Tarihi Gerçekler ve Doğu Anadolu'daki Ermeni Mezalimine Dair Bazı Belgeler", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 6, ss. 145-159.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin, (1953), **Kars Tarihi**, İstanbul: Işıl Matbaası.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin, (1958),**Edebiyatımızda Kars**, İstanbul: Işıl Matbaası.
- KURAT, Akdes Nimet, (2011). **Türkiye ve Rusya**, Ankara: TTK.
- TEKİN, Mehmet, (2002),**Roman Sanatı**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- SABRİ, Faik, "Kurtulan Memleketlerimiz (Kars Ardahan, Batum)", **Yeni Mecmua**, (9 Mayıs 1918), ss.19-189
- ÖNCÜL, Kürşat, (2011), "Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar", **Kars İlinin Somut Olmayan Kültürel Mirasının Adlandırılması**, Proje Yayını, s.11-36.
- ÖZÇELİK, İsmail, (2001), **Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler**, Ankara: Günüz Eğitim ve Yayıncılık.
- PAMUK, Orhan,(2013), **Kar**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

SORGUN, Taylan,(1998). *Mütareke Dönemi ve Bekirağa Bölüğü*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

SOLMAZ, Gürsoy, (2000), *Ortaçağda Erzurum-Kars Kaleleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

SÜREYA, Cemal, (2007), *Sevda Sözleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

WELLEK R. ve A. Warren, (2005), *Edebiyat Teorisi*, (Çev. Ömer Faruk Huyugüzel), İzmir: Akademi Kitabevi.

YALÇIN, D. Akbıyık Y. Akbulut D.A.Balcioğlu, M. Köstüklü, N. Süslü, A. Turan, R. Eraslan, C. Akif, M, (2000), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Yurt Ansiklopedisi, (1982), *Kars*, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.